

Vattenväxtutflykten till Leran 1998

Håkan Wieck, Ludvika

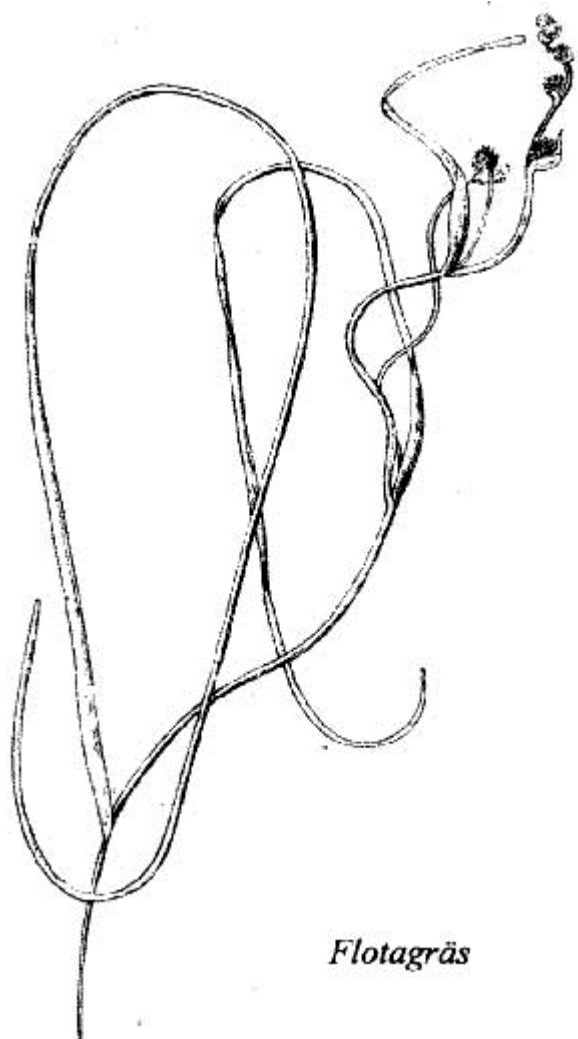
En dag i juli, i det strilande sommarregnet ringde Lennart Bratt och frågade om jag ville ordna en vattenväxt-exkursion till sjön Leran. Jag var inte så svårövertalad. Leran är en ganska liten sjö mellan Hillensjöarna och Barken, i Kolbäckens vattensystem, med en stor udde – Näsudden – i norr och några mindre holmar. Sjön är nästan helt omgiven av jordbruksmark och borde därför kunna hysa en hel del näringsgynnade vattenväxter.

Den 16 augusti samlades en skara på 7 personer vid Hans-Ola Bjarmes gård i Österbo, på sjöns södra kant. Hans-Olas gamla fina tjärade eka embarkerades av familjen Bratt och vi övriga: Sven-Erik Blom, Per Levenskog, Gunnar Westman och jag själv, fick hålla tillgodo med en liten lättmetallbåt. Per erbjöd sig att ro. Det hade börjat blåsa litet och båten var inte direkt lättmanövrerad.

Vi var utrustade med draggar i form av krattor, för insamling från botten. Gunnar hade dessutom en egenhändigt tillverkad dragg av diverse trådbitar och spikar, med en stor mutter som sänke. Den fungerade alldeles utmärkt ända tills snöret gick av. Jag lyckades dragga upp den sedan med en kratta.

Vi rodde ut från Olas hamn och följde stranden medsols mot kraftstationen i Lernbo. Utanför vasskanten vidtog ett bälte med säv och utanför detta var sjöbotten delvis täckt av kransalger och här och var av näckmossa. I vattnet längs utloppskanalen växte rikligt med vasstarr och flaskstarr. Här och var ute på det öppna vattnet växte stora sjok med flotagräs. Färden gick vidare utefter västra stranden till Trytan – en betad halvö bestående av sand och grus och med smal landförbindelse. Där fikade vi och unge Vidar bekantade sig med fåren.

Därefter trasslade vi oss in i tät vass och fann bäckutloppet från sjön Staren, där både nordnäckros och gul näckros växte. Efter visst letande fann vi även vit näckros samt fem olika natearter (se listan). Vi vände sedan söderut igen och tvangs närapå söka nödhamn i den hårda motvinden. Efter sex timmars hård rodd nådde vi åter hamn. Vi tackar än en gång Hans Ola för all hjälp!

Flotagräs

Vad fann vi?

Totalt fann vi 26 arter och underarter av arter som växte helt i vatten; nedsänkta, flytande eller uppstickande. Därtill noterades 19 arter i strandkanterna. Följande lista följer Karlsson 1998.

Helofyter (strandväxter).

<i>Alisma plantago-aqu.</i>	svalting
<i>Carex acuta</i>	vasstarr
<i>C. lasiocarpa</i>	trådstarr
<i>C. rostrata</i>	flaskstarr
<i>Equisetum fluviatile</i>	sjöfräken
<i>Iris pseudacorus</i>	svärdslilja
<i>Lysimachia thyrsoflora</i>	topplösa
<i>L. vulgaris</i>	videört
<i>Lythrum salicaria</i>	fackelblomster
<i>Menyanthes trifoliata</i>	vattenklöver
<i>Peucedanum palustre</i>	kärresilja
<i>Phragmites australis</i>	vass
<i>Potentilla palustris</i>	kråklöver
<i>Sagittaria sagittifolia</i>	pilblad
<i>Schoenoplectus lacustris</i>	säv
<i>Sparganium emersum</i>	igelknopp
<i>Typha latifolia</i>	bredkaveldun

Nymphaeider (flytbladsväxter).

<i>Nuphar lutea</i>	gul näckros
<i>Nymphaea alba ssp. alba</i>	vit näckros

<i>N. a. ssp. candida</i>	nordnäckros
<i>Sparganium gramineum</i>	flotagräs

Elodeider (långskottsväxter).

<i>Chara spp.</i>	kransalger
<i>Elodea canadensis</i>	vattenpest
<i>Myriophyllum alternif.</i>	hårslinga
<i>Potamogeton berchtoldii</i>	gropnate
<i>P. gramineus</i>	gräsnate
<i>P. natans</i>	gäddnate
<i>P. obtusifolius</i>	trubbnate
<i>P. perfoliatus</i>	ålnate
<i>Ranunculus peltatus</i>	sköldmöja

Isoetider (kortskottsväxter).

<i>Eleocharis acicularis</i>	nålsäv
<i>Isoetes lacustris</i>	styvt braxengräs
<i>Littorella uniflora</i>	strandpryl
<i>Lobelia dortmanna</i>	notblomster
<i>Subularia aquatica</i>	sylört

Kommentarer till listan

Nedan följer kommentarer för de mer ovanliga arterna. Jag har jämfört våra fynd med uppgifter från Dalarnes Flora med tillägg. Leran tycks vara märkvärdigt förbigången av tidigare botanister, då jag bara har hittat en enda fynduppgift i Dalarnes flora! Däremot finns rikligt med fynd från Kolbäckens vattensystem i övrigt, både uppströms och nedströms Leran.

I Smedjebacken har annars både Lohammar, Almqvist, Björkman och framför allt statsgeologen G. Lundqvist fyndat en del förr om åren.

Vattenpest. Ursprungligen införd som akvarieväxt från Nordamerika. Endast honplantor är kända från Norden. Tidigare rapporterad från Ludvika, men ej från Barken. Numera vitt spridd i näringsrika vatten i Dalarna.

Strandpryl. Anges som tämligen sällsynt i DFl. Är ej tidigare rapporterad från Leran, däremot många fynd längs systemet norr och söder om Leran.

Notblomster. Vi fann rikligt med bladrossetter på sandbottnar ned till en meters djup. Normalt finner man denna växt i surt vatten på näringsfattiga bottenar.

Vit näckros. Befinner sig här vid sin nordgräns.

Natearterna. Av de fem arter Potamogeton vi fann är gropnate, trubbnate och gräsnate inte så vanliga i Västerbergslagen. För gräsnate finns ett tidigare fynd från Södra Barken och för trubbnate ett fåtal fynd. Idag är de ganska vanliga i Leran, vilket stämmer överens med Håkan Perssons uppgifter från Hedemora i Trollius 23, att dessa arter där är betydligt vanligare än vad Dalafloran uppger.

Pilblad. Är i Dalafloran angiven som mer eller mindre allmän i Kolbäckens vattensystem liksom utefter Dalälven till Siljan. Detta stämmer dåligt med Mossbergs uppgift om att den är generellt sällsynt. Dalaflorans angivelse tycks väl av allt att döma stå sig?

Flotagräs. Det intressantaste spar vi till sist. Flotagräset är något av en karaktärsväxt för Leran, och är även känd av lokalbefolkningen. ”Ska ni ut och samla flotagräs?”, var kommentaren när vi rodde ut. Det växer i stora sammanhängande sjok ute på öppet vatten utanför norra och västra stränderna, på sandbottnar ned till åtminstone 2 m.

Flotagräset är en ganska sällsynt och tydligt östlig igelknoppart som är typisk för dyiga, näringsfattiga vatten omgivna av skogs- eller myrmark (Nmr 1984). Finska forskare har dock hävdad att den kan vara kulturgynnad (Kurimo 1970).

Sammanfattning

Vi väntade oss att finna växter som är typiska för näringsrika sjöar. Vi fann också sådana, men även växter typiska för näringsfattiga bottnar, som t ex hårslinga, notblomster och flotagräs. Det kan vara så att den omgivande jordbruksbygden bara ger lokal påverkan. Vattengenomströmningen är ganska stark – strömfåran mitt i sjön är öppen mest hela vintern. Därför bör sjöns näringsstatus i stort likna de omgivande Hillensjöarna och Barken-systemet.

Sedan kan man ju undra hur de gamla varphögarna med kisavfall vid Stollbergfältet påverkar vattnet. Stollberg avvattnas till största delen till Leran via Plogen och Staren. Det vore intressant att undersöka vattenkvalitet och ta sedimentprover från några olika ställen i sjön. Kanske fick man då en klarare bild av orsakerna till denna variation i vegetationen.

Litteratur

- Almquist, E. 1949: Dalarnes Flora (samt tillägg 1960 och 1970).
Karlsson, T. 1998: Förteckning över svenska kärlväxter. *SBT* 91:5.
Kurimo, U. 1970: Effects of pollution on the aquatic macroflora of the Varkaus area, Finnish lake district. *Ann. Bot. Fenn* 7:213-254.
Lundqvist, G. 1938: Sjösediment från Bergslagen. *SGU's årsbok* 32.
Mossberg, B. & Stenberg, L. 1992: Den Nordiska Floran.
Nordiska ministerrådet 1984: Vegetationstyper i Norden.